

О.В.Шерякова

Чернівецький національний університет

ВІРШУВАННЯ БОРИСА ГРІНЧЕНКА 80-Х РОКІВ (СТРОФІКА Й РИМУВАННЯ)

Щодо строфіки й римування, поетичні твори Б.Грінченка цього періоду виглядають так: строфічні – 84,7%, нестрофічні – 16%; римовані – 91,5%, неримовані – 8,5%.

Поет використав дистих, терцет, катрен, п'ятивірш, шестивірш, восьмивірш. Канонізовані форми представлені сонетом.

Двовіршову строфічну будову мають вісім творів, що становить 10% від усієї строфічної поезії. Це такі вірші: „Доки” (1881), „І молилася я, й сподівалася я...” (1881), „Дуб”, „Колись було...” (обидва – 1883), „Своїм братам”, „По весні” (обидва – 1884), „У лісі” (1885) та „Епілог” до поеми „Беатріче Ченчі”, датованої 1889 р. У цих творах поет використав парне римування із переважною більшістю жіночих закінчень (5 віршів), одна поезія має чергування жіночих і чоловічих клаузул (**ААББ**), один твір із римою **аа**. У вірші „Доки” перші два рядки мають жіночі закінчення, далі панують чоловічі рими (весь вірш має 20 рядків). Покажемо це на прикладі:

<i>Минає час, минають люди;</i>	А
<i>Ми всі ждемо, того, що буде,</i>	А
<i>І кажем всі: давно вже час,</i>	в
<i>Щоб воля та прийшла й до нас,</i>	в
<i>А все її нема, не йде, -</i>	с
<i>А час не жде, а час не жде!...</i> [4, т.1, с. 32].	с

Традиційно найбільше у творчості поета катренних творів (75 %). У 60–ти поезіях з чотиривіршовими строфами два рази використано парне римування (**ААВВ**), 57 разів (95 %) застосовано перехресне (**АВАВ, АВСВ, АБАБ, аВаВ, АеСв, аВсВ, авае, а'в а'в, а'в с'в, АВ а'В**), один раз – кільцеве (**АввА**). П'ять катренів цього періоду неримовані. Цікавим прикладом є вірш „Хлопцеві” (1883). П'ять строф поезії мають чітку катренну будову з перехресним неповним римуванням **АеСв**, у шостій з'являється римування **аВаС**, а сьома, остання строфа, є терцетом:

<i>Тільки в мене надії нема:</i>	а
<i>Світ цей темрява темна й для серця</i>	В
<i>Неприхильна, сувора тюрма.</i>	а
<i>Тебе в чистеє чоло цілую</i>	С
<i>І востаннє кажу: прощавай!</i>	д

Прощай, мій розумний, мій любий! **Е**
Роз'єднає далекий нас край! [4,т.1,с. 24] **д**

Чергування дактилічних і чоловічих закінчень характерне для творів „На чужині” (1884) і „Нудьга” (1885). У першому вірші фіксуємо неповне римування зі схемою **а'вс'в**, лише перша строфа римована повністю (*хмароньки – думоньки, краї – мої*). Всього у творі налічуємо вісім рим – усі точні, різнограматичних – 2 (25%) і дієслівних така сама кількість. Поезія „Нудьга” децю відрізняється від попередньої: вона представлена повним римуванням **а'ва'в**, 44 рядки твору налічують 22 рими, з яких 19 – точні, що становлять 86,3% від загальної кількості рим, 2 – неточні (9%), одну риму визначаємо як приблизну (4,5%), 4 – різнограматичні (18%) і 6 дієслівних (27,2%). Наведемо першу строфу вірша:

Холодно, сумно; під хмарами сірими **а'**
Небо сховалось усе; **в**
Вітер гуляє полями змокрілими, **а'**
Негідь, тумани несе... [4,т.1,с. 51]. **в**

Чотири п'ятивіршові твори, що складають 4,4% від загальної кількості строфічних поезій, представлені такими схемами римування: **аВасВ** („До народу”, 1884 і „Смерть отаманова”, 1888), **ааВВа** („Хлібороб”, 1884), **АвААв** („Скоро може, побачу я степ...”, 1885). Наведемо першу строфу вірша „Хлібороб”:

Я убогий родивсь, і в ті дні, **а**
Як змирать доведеться мені, - **а**
Тільки горе та стомлені руки **В**
Та ще серце, зотлієє з муки, **В**
Я зложу у дубовій труні [2,т.1,с. 57]. **а**

Шестивіршову будову мають окремі частини поеми „Беатріче Ченчі” (1889), що належить до поліметричних конструкцій та елементи твору „На Русалчин Великдень” (1886) для якого теж характерна поліметрія. Шестивірші в останньому вірші „розкидані” впродовж усієї поезії і складають 10 % із римуванням **ААввСС**. У „Беатріче Ченчі” шестивіршові строфи складають основу твору – 89 % – і характеризуються чоловічим римуванням зі схемами **аесedd** та **аВсВdd**. Всього рим (у шестивіршах) – 231, з них точні становлять 72 %, приблизні 25 %, різнограматичні 33 % і дієслівні 31 %. У цій поезії автор використав внутрішнє римування, що раніше траплялось досить рідко. Покажемо це на прикладі 5-ї строфи поеми:

Але в Ченчі була ще й єдина дочка, **а**
Беатріче – так звали її. **в**
Хоч дівчат молодих, як зоря чепурних **с**
Є багато в тій пишній землі, **в**

Та відколи в снігах Альпи гордо стоять, – d
Їм такої краси не доводилось знать [2, т.1, с. 220]. d

Спосіб римування в єдиному восьмивіршовому творі „Не гордуй ти життям молодим” (1884) такий: **aaBcBcDD**. Вірш налічує 16 рим, точні становлять 56,2 %, приблизні – 43,7%, різнограматичні – 37,5% і дієслівні – 48 відсотків. Перша строфа виглядає так:

Не гордуй ти життям молодим, a
Не журись безнадійно над їм, a
Не кажи, що не вмієш робити B
Тим, що досі робить не могла; c
Не кажи, що не хочеш ти жити, B
Що радіючи в яму б лягла: c
Несиш сили в душі молодії, - D
Не зрїкайся завчасно надії! [2, т.1, с. 46]. D

Вдавався Грінченко й до сонета. А.Погрібний пише: „Цікавий лист поета до Т.Зіньківського від 9.IX.1888, де він подає назви шістнадцяти українських народних пісень, форми яких він активно застосовує у власній творчості. Тут же, одначе, зазначено й те, що українській мові „не чужа ніяка віршована форма”, одним з доказів чого стало звернення поета до сонета” [8, 162]. Цикл „Весняні сонети” (1888) складають чотирнадцять віршів із однаковим римуванням – **AeAe CdCd Eef QQf**.

Вона співа, що згинули морози, A
Що сонце вже засяло в небесах, e
Щоб висушить усі блискучі сльози, A
Що це тремтять на травах і квітках. e

Воно зійшло і сльози розтопило, C
І в мене теж немає сліз гірких, d
Бо сонце й їх ласкаво обсушило, C
І перед їм у серці біль затих . d
І про одно я сонце ще благаю: E
Ой, обсуши ти сльози всі ло краю E
Усім смутним на всій землі смутній: f

Щоб піднялись затоптанії сили Q
І щоб весні всі душу відчинили, Q
Життям новим щоб жить могли у їй! [5, т.1, с. 45]. F

У сонетах налічуємо 107 рим з яких 62 точні (58%), 13 рим – неточні (12%), 23 – приблизні (21,4%), дієслівні – 24 (23%) і різнограматичні – 45, що становлять 42% від загальної кількості усіх рим.

До астрофічних відносимо шістнадцять віршованих творів поета. Їх можна поділити так:

1). Десять байкових поезій автора, що характеризуються

несистемним римуванням: „Осли на Парнасі” (1885), „Вовки” (1887), „Звірі й птахи” (1888), „Мачуха й пасинок” (1888), „Вовчі сльози” (1888), „Грак” (1888), „Сорока” (1889), „Циган та хлібороб” (1889), „Вовк та гуси” (1889), „Собаки біля отари” (1889);

2). Три гекзаметричні неримовані твори, що становлять собою імітацію античного вірша: „Тільки одна не журилась” (1885), „Молоді сльози” (1885), „Дух і тіло” (1889) і один пентаметр „Закоханий” (1887). У цих віршів наявні лише жіночі клаузули;

3). Дві віршовані неримовані казки: „Дівчина Леся” (1886) і „Маруся та князенко” (1889). Остання в окремих місцях має риму (*палають – лягають; на нього – старого; наступила – обступила; відбиває – ламає; прилітає – накрапає; виймає – наступає; вернути – покути; обнімає – буває*).

Усі клаузули жіночі. Наведемо уривок казки:

Щодень божий соя прилітає **A**

І приносить яблуко Марусі;

Щодень божий дощик накрапає **A**

І води їй наливає пити [5, т.1, с. 188].

60% Грінченкових рим – точні. Фіксуємо 16% приблизних та 12% неточних рим. Кількість різнограматичних рим становить 33% від усіх співзвуч. Дієслівних рим налічуємо 22,5%. Різнограматичні рими властиві значній кількості творів (469). Так, у великій за обсягом віршованій казці „Сопілка” (1886) різнограматичні рими становлять 45%, таку саму кількість цих рим має поема „Смерть отаманова” (1888).

Значна кількість різнограматичних рим засвідчена у віршах „Ранок” (1882), „Зорі” (1888) та у байці „Собаки біля отари” (1889) – 40%, У творах „Ой під лісом по тих луках” (1885), „Я мучився довго” (1886) та „Моє щастя” (1886) налічуємо 50 % таких рим, в „Удові” (1882) – 60%, а поезія „Під вербами” (1885) дає 100% різнограматичних звукових співзвуч.

Чималу кількість становлять дієслівні рими (22,5%). 50% таких рим налічуємо у творі „Неначе” (1880), байка „Вовки” (1887) має 42% даних рим, а вірші „Душа горить” (1886) та „Зорі” (1888) характеризуються 40-відсотковою часткою дієслівних рим. У решті творів засвідчено від 20-ти до 5 відсотків таких рим.

Наведені статистичні дані уточнюють наші знання про версифікаційні особливості поезії Бориса Грінченка.

1. *Чайченко Василь* (Грінченко Б.). Книга казок віршом. Накладом Наукового товариства імені Т. Шевченка. – К., 1894.

2. *Грінченко Б.* Писання. Твори: У 2 т. – К., 1903. – Т. I.

3. *Грінченко Б.* Байки. Видання друге. Видала М. Грінченко. – К., 1911. – С. 13-101.

4. *Грінченко Б.* Твори: У 2 т. – К., 1963. – Т. I.

5. *Грінченко Б.* Твори. У 2 т. Поетичні твори. Оповідання. Повісті. – К., 1990. – Т. I.
6. *Жирмунский В.М.* Теория стиха. – Л., 1975.
7. *Качуровський І.* Строфіка. – К., 1994.
8. *Погрібний А.* Борис Грінченко. Нарис життя і творчості. – К., 1988.

Summary

Stanza and rhyme of Grinchenko's poetic works in 80-s are the following: strophed are 84,7%, unstrophed are 16%, rhymed are 91,5%, unrhymed are 8,5%.

The poet has used such stanzas as a distich, a tercet, a catren, a pentameter, a hexameter, an octonarian. Cononized forms are presented by a sonnet.

Стаття надійшла до редколегії 4.06.2002.